

توسعه و ترویج رفتارهای دلال‌مایانه، چالش مهم در اقتصاد ایران

غلامعلی رموی کارشناس اقتصادی

مطالعه شرایط حاکم بر اقتصاد ایران و بررسی چالش‌های موجود در آن نشان می‌دهد ساختار اقتصادی کشور علاوه بر مشکلات متعدد حاکم بر آن از جمله انحصار و عدم شفافیت، از یک بیماری سخت و تاحدودی مزمن در رنج است که به آن اقتصاد واسطه‌گری می‌گویند؛ موضوعی که باعث شده تا بسیاری از سرمایه‌داران، ایران را بهشت فعالیت‌های اقتصادی از منظر خوددلالی و واسطه‌گری بنامند؛ چیزی که مطالعه انجام‌شده در حوزه اقتصادهای توسعه‌یافته جهان نشان می‌دهد که این رفتار به‌شکل جدید از نسوی این کشورها مذموم و مبطود است. اقتصاد ایران امروز در گیر نوعی رفتار ساختاری مخرب است که در ادبیات اقتصادی تحت‌عنوان «دلال‌مایی» یا واسطه‌گری غیروملد شناخته می‌شود. این پدیده که حاصل شکاف‌های مزمن در سیاست‌گذاری و ضعف در حکمرانی اقتصادی است، موجب شده است تا بخش تولید به‌عنوان موتور رشد کشور، به حاشیه‌ی رانده شود و منابع مالی، انسانی و سرمایه‌ای کشور صرف فعالیت‌هایی شوند که هیچ ارزش‌افزوده‌ای برای اقتصاد خلق نمی‌کنند. حال سوالی که مطرح می‌شود، این است که رفتار دلال‌مایانه، چگونه شکل می‌گیرد؟ رفتار دلال‌مایانه زمانی شکل می‌گیرد که سودهای کلان، سریع و کم‌ریسک از راه‌هایی غیر از تولید و کارآفرینی قابل‌دستیابی باشد. در ایران، این نوع فعالیت‌ها طی ۲ دهه اخیر به‌ویژه در بازارهای ارز، مسکن، خودرو، طلا و حتی مواد غذایی مملد، ترجیح می‌دهند در زمین نوسانات نرخ بازی کنند؛ نتیجه آن، کاهش تولید، افزایش بیکاری، تورم پایدار و بی‌ثباتی اقتصادی است. چرا دلالی سودآورتر از تولید است؟ پاسخ به این پرسش، ریشه در چند نارسایی عمیق دارد:

۱. نظام مالیاتی ناکارآمد

در حالی که تولیدکننده یا ددها نوع مالیات، عوارض، بیمه و هزینه‌های پنهان دست‌وپنجه نرم می‌کند، سودآوران و واسطه‌ها اغلب از شفافیت مالیاتی فرار می‌کنند و درآمدهای نجومی‌شان در اقتصاد رسمی ثبت نمی‌شود. نبود مالیات بر عایدی سرمایه و معاملات مکرر، بهشت امنی برای فعالیت‌های غیرمولد فراهم کرده است. این اقتصاد با مأمَن مناسبی است برای تولد سلاطین سکه، شکر، نفت، برنج، روغن و موارد متعددی از این قبیل.

۲. مداخله‌گری نامتوازن دولت در اقتصاد کشور که به‌جای ایفای نقش تنظیم‌گر و حمایت‌دهنده، اغلب خود یکی از بازیگران اصلی بازارها شده است. قیمت‌گذاری دستوری، تخصیص ارز رانته، مداخلات شتابزده در بازار بورس و وارداتی ضابطه از جمله مصادیقی هستند که به آشفتگی بازارها دامن زده است و به‌جای تقویت تولید، فضا را برای دلالی مهیا کرده‌اند.

راهکار مهم برای اصلاح نظام اقتصاد مبتنی بر رفتار دلال‌مایانه، دوری از رفتار جزیرهای در تصمیم‌گیری و اجرا است، چرا که تجربه‌های ناموفق گذشته نشان داده اصلاح یک بخش بدون بازسازی سایر اجزای نظام اقتصادی، نه تنها کم‌ثر است، بلکه اثر گاه معکوس دارد. اگر قرار است اقتصاد ایران به‌سوی تولیدمحوری حرکت کند، باید تمام ساختارهای مرتبط به‌صورت هماهنگ و همزمان اصلاح شوند. یعنی:

• نظام بانکی باید منابع را به‌سمت تولید سوق دهد، نه سوداگری. باید به‌جای بنگاهداری، بانک را به بانکداری هدایت کرد.

• سیاست مالی باید دلالی را پرهزینه کند و تولید را سودآور. وزارت امور اقتصادی و دارایی باید وزارت مالیات و اقتصاد باشد و ساختار مالیاتی باید در وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت امور مالیاتی و اقتصادی باشد و بعد از وزارتخانه‌های امنیتی، باید مهم‌ترین نقش را در ساختار کشور با تمرکز بر نظام مالیاتی ه‌دهند. ایفا کنند.

• نظام قضایی باید با فرار مالیاتی و فساد اقتصادی برخورد قاطع داشته باشد و همانند کشورهای توسعه‌یافته یک متخلف مالیاتی باید دچار محرومیت‌های شدید اجتماعی و اقتصادی شود. • دولت باید نقش تنظیم‌گر و ناظر را به‌جای بازیگر بازار ایفا کند؛ در غیر این صورت، سیاست‌های حمایتی از تولید، در دل همان ساختار معیوب، خنثی یا حتی زیانبار خواهند شد.

مصادیقی از دلالی مخرب

در نبود مالیات بر معاملات مکرر و باوجود قرعه‌کشی و قیمت‌گذاری دستسوری، بازار خودرو به‌جولانگاه دلالان تبدیل شده است. افراد با چندین ثبت‌نام در طرح‌های فروش خودروسازان، خودرو را به‌قیمت کارخانه می‌خرند و با چند ده میلیون سود، به بازار آزاد می‌فروشند. تولیدکننده ضرر می‌دهد، مصرف‌کننده زیان می‌بیند و دلال سود می‌برد و البته کارشناسان اقتصادی جهان متحیر از این ساختار. بیایندکه کشور را ایرانی محصولی را با هزینه و زحمت فراوان تولید می‌کند، اما در نبود سامانه‌های عرضه مستقیم، مجبور است به دلال بفروشد. همین محصول با چند برابر نرخ به‌دست مصرف‌کننده می‌رسد. نتیجه: کشاورز ناامید، مصرف‌کننده ناراضی و دلال ثروتمند.

📌 **تجربه سوئد: تشویق نظام مولد و مهار نظام دلالی با اهرم نظام مالیاتی**

سوئد به‌عنوان یکی از کشورهای موفق در مهار سوداگری، ۲ سیاست همزمان و مکمل را دنبال می‌کند: دولت سوئد از طریق نهادهایی مانند ALMI Företagspartner و Tillväxtverket، به تولیدکنندگان کوچک و متوسط، به‌ویژه در حوزه انرژی پاک و نوآوری صنعتی، وام‌های کم‌بهره یا بدون بهره اعطا می‌کند. برای مثال، در شهر اوپسالا، یک کارآفرین با دریافت وام سبز از ALMI توانست خط تولید دوچرخه‌های الکتریکی را اندازی کرده و محصولاتش را به بازارهای اروپایی صادر کند. وی همچنین از معافیت مالیاتی سه‌ساله برخوردار شد (منبع: ALMI Annual Report ۲۰۲۲). در مثالی دیگر در این کشور، ترمز دلالی در بازار مسکن با مالیات بر عایدی سرمایه، اهرم مناسبی برای از بین بردن خطر رفتارهای دلال‌مایانه است. در سوئد، چنانچه فردی مسکن خود را کمتر از ۲ سال که دارد و سپس بفروشد، موظف است ۳۰ درصد از سود حاصل را به‌عنوان مالیات بر عایدی سرمایه پرداخت کند. حتی پس از ۲ سال، اگر آن خانه آقامتگاه اصلی مالک نباشد، همچنان مالیات اخذ می‌شود. این سیاست باعث شده است که دلالی در بازار مسکن نه‌تنها سودآور نباشد، بلکه به‌زیننه و ریسک‌پذیر نیز نباشد. (منبع: Swedish Tax Agency – Skatteverket، ۲۰۲۳).

جمع‌بندی

اقتصاد ایران، برای عبور از بحران مزمن تولید و اشتغال، نیازمند یک جراحی همه‌جانبه و هماهنگ در ساختارهای مرتبط با تولید است. هیچ اصلاح اقتصادی موفق نخواهد بود، مگر آنکه با نظام مالیاتی عدالت‌محور، دولت تنظیم‌گر و سازکارهای ضدفساد و ضدسوداگری همراه باشد. بازگشت اعتماد عمومی، رونق تولید و رشد اقتصادی، در گرو بازتعریف ریشه‌ای نقش دولت، شفاف‌سازی اقتصاد و پایان دادن به بهشت دلالان است. مدل‌هایی مانند سوئد نشان می‌دهند که این مسیر، هر چند دشوار، امادشنی است.

برنامه اقتصادی دولت بر نامه «شرایط خاص» است

معاون اول رئیس‌جمهور در جلسه‌ای درباره «حمایت از تولید» گفت: برنامه اقتصادی دولت، برنامه اقتصادی «شرایط خاص» است.

به‌گزارش مهر، محمدرضا عارف در جلسه‌ای که با حضور وزرای جهاد کشاورزی، صمت، سرپرست وزارت امور اقتصادی و دارایی و رئیس کل بانک مرکزی با موضوع «حمایت از تولید» برگزار شد، با تأکید بر اینکه برنامه‌های دولت وفاق در سال ۱۴۰۴ بر افزایش تولید و حمایت از تولیدکنندگان معطوف است، گفت: امسال آنچه برای‌مان اهمیت زیادی دارد و بر آن تمرکز شده‌ایم، بالا بردن سرعت عمل در حوزه اجرایی،

مذاکره باید بر مدار منافع ما باشد

مشاور رهبر معظم انقلاب گفت: مذاکره به زمان و شرایط بستگی دارد. حالا چرا ما با این چالش در مسئله هسته‌ای مواجه شدیم؟ حقیقتا این یک مسئله حقوقی نیست، زیرا اگر آژانس نظر می‌داد، دیگر دلیلی برای مذاکره وجود نداشت؛ ذات این مسئله سیاسی است.

به‌گزارش ایرنا، علی لاریجانی در مراسم گرامیداشت روز معلم که در دانشگاه شاهد برگزار شد، درباره مذاکرات ایران و امریکا با بیان اینکه در این زمینه باید از خارجه سؤال کنید، گفت: من نظر خود را بیان می‌کنم که مسئله مذاکره یا عدم‌مذاکره و این امور، مدار منافع ملی کشور است. نه حسن ذاتی دارد و نه قبح ذاتی. زمانی که شما فکر می‌کنید، منافع کشور باید از طریق مذاکره تأمین شود، باید توجه داشته باشید که اگر مذاکره به متافعش نرسد، دلیلی برای ادامه آن وجود ندارد. بنابراین، این موارد هیچ‌کدام ابزار مذاکره نیستند.

عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام، گفت: مشکلاتی وجود دارد و بسیاری از ضوابط و مقرراتی که در دنیا وضع می‌شود، ظاهرش این است که نظامات بین‌المللی نشست‌اند و تصمیم می‌گیرند، اما در واقع پشت این قضایا قدرت است. اکنون امریکایی‌ها تصویری پیدا کرده‌اند که زمان تحقق قدرت خودشان است. با ما این‌گونه رفتار می‌کنند، چرا با چین آن‌گونه رفتار کردند، رابطه این کشور که با چین خوب بود. خودشان می‌گویند آقای کسینجر از آنجا آمده و ما به توفقی درازمدت با چین رسیده‌ایم.

پرداخت سریع همه تعهدات بیمه‌ای

دبیر شورای‌عالی بیمه بالشاره به اینکه در بندر شهید رجایی، تعامل حداکثری شبکه بیمه کشور با تمامی نهاده‌ا و مراجع ذی‌ربط صورت گرفته تا بتوانند در کمترین زمان ممکن، تعهدات بیمه‌ای را انجام و خسارات را پرداخت کنند، گفت: بی‌شک تمام تعهداتی که در این حادثه برعهده شرکت‌های بیمه‌ای است، در اسرع وقت پرداخت می‌شود.

مهدی نم‌الحسینی در گفت‌وگو با ایسنا، بالشاره به نشست اخیر شورای‌عالی بیمه در اواخر هفته گذشته اظهار کرد: در جلسه اخیر شورای‌عالی بیمه چند موضوع مطرح شد. یکی از مباحث، مربوط به تکلیف قانونی شورا بود که براساس آن بیمه مرکزی مکلف است عملکرد بازار بیمه کشور را هر ۶ ماه یکبار به شورای‌عالی بیمه گزارش دهد و این یکی از وظایف شورای‌عالی بیمه است که در بند ۶ ماده ۱۷ قانون تأسیس این شورا ذکر شده است.

نمن‌الحسینی افزود: یکی از مسائلی که شبکه بیمه به‌سرعت در حال انجام آن است، موضوع بیمه بدنه خودروها است که شرکت‌های بیمه‌ای، همگی در حال پوشش تعهدات بیمه‌ای خود بوده و خسارات را در کمترین

زمان پرداخت می‌کنند. با این حال، موضوعی که کمی زمانبر است، مسئله مسئولیت کالاها، کانتینرها، محموله‌ها و بیمه‌نامه‌های آنها است که در حال حاضر کارشناسان ارزیابی خسارات بیمه‌ای در بندر مستقر هستند و در حال

برآورد خسارات و شناسایی محموله‌ها و ارزش آنها هستند.

دبیر شورای‌عالی بیمه در پایان تصریح کرد: علاوه بر این، بیشتر اختیارات به بیمه‌های مستقر در بندر تفویض شده تا دیگر لازم نباشد به شعب مرکزی مراجعه کنند و با این اقدامات بیشتر بروکراسی از میان برداشته شده و خوشبختانه خدمات بیمه‌ای با سرعت بالایی در حال انجام است.

ویژه تر از خبر

معاون اول رئیس‌جمهور افزود: باید به‌گونه‌ای عمل کنیم که هر جا احساس شود از قانون سوءاستفاده می‌شود، با سرعت جلوی آن مسدود شود، راهبرد دولت این است که امور، پیشرفت سریع‌تری داشته باشند و این مهم به‌ویژه در بحث سرمایه‌گذاری در تولید و همچنین در حوزه ترخیص کالاها از گمرکات، اهمیت بسیار زیادی دارد. عارف تأکید کرد: بی‌اعتنایی و نگاه‌های لحظه‌ای به تولید ضربه می‌زند که با ابلاغ برنامه سال، سعی خواهیم کرد تا جلوی این آسیب‌ها به‌صورت جدی گرفته شود. معتقدیم که حمایت از تولید و سرمایه‌گذاری در تولید، وظیفه یک دستگاه خاص نیست، بلکه همه باید پای کار بیایند و برای تسریع در کارها و شفاف‌سازی در امور، تلاش‌مان را چندبرابر کنیم.

نیروگاه‌های برق‌ابی امسال قادر به تولید موثر انرژی نیستند

کنند. همچنین این وزیر افزود: صرفه‌جویی در مصرف آب و برق، تنها یک توصیه نیست، بلکه ضرورتی ملی است که آینده کشور به آن وابسته است.

وزیر نیرو درباره وضعیت حساس منابع آبی کشور خاطرنشان کرد: بسیاری از رودخانه‌ها و منابع آب زیرزمینی در ایران به‌دلیل کاهش بارش و برداشت‌های بی‌رویه در شرایط نامطلوبی قرار دارند و حفاظت از این منابع که تأمین‌کننده آب شرب، کشاورزی، صنعت و تولید هستند، نیازمند مشارکت همگانی به‌ویژه نسل جوان است.

علی‌آبادی درباره افزایش مصرف برق در روزهای گرم سال گفت: افزایش ناگهانی تقاضای مصرف برق که به‌دلیل ورود سیستم‌های سرمایشی به مدار رخ می‌دهد، مصرف شبکه سراسری برق را تحت فشار شدیدی قرار می‌دهد و باعث افزایش مصرف سوخت‌های فسیلی همچون گاز، نفت و هدررفت منابع ملی می‌شود.

وی با بیان اینکه وزارت نیرو بنا دارد با توسعه انرژی‌های پاک مانند انرژی خورشیدی و بادی میزان وابستگی تولید برق به سوخت‌های فسیلی را کاهش دهد، گفت: صرفه‌جویی به‌معنای محرومیت نیست، بلکه انتخابی هوشمندانه برای استفاده درست از منابع است که به حفظ ذخایر ارزشمند انرژی برای نسل کنونی و آیندگان منجر خواهد شد.

عدالت شغلی، راهبرد دولت برای توسعه متوازن

متوازن زیرساخت‌ها می‌تواند وضعیت تهران را ناپایدارتر کند.

وی افزود: این وضعیت در حالی است که بسیاری از استان‌ها باوجود داشتن ظرفیت‌های بالقوه اقتصادی، زیرساخت‌های لازم و نیروی انسانی جوان و توانمند، از فرصت‌های اشتغال محروم مانده‌اند. این فقدان توازن، هم موجب افزایش نرخ بیکاری در مناطق کم‌برخوردار و هم زمینه

میل به مهاجرت و سرخوردگی اجتماعی را فراهم می‌کند، با اینکه تمرکز مخاطرات اقتصادی و اجتماعی را در مرکز کشور تشدید می‌کند. به‌گفته سخنگوی دولت، دولت چهاردهم با شناخت این وضعیت، در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی خود بر اصل تمرکززدایی و توزیع عادلانه منابع و فرصت‌ها تأکید دارد. توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و انرژی در استان‌ها، تقویت تلفی شهری‌های صنعتی منطقه‌ای، اعطای مشوق‌های مالیاتی برای سرمایه‌گذاران خارج از تهران و ایجاد قطب‌های اشتغال کشاورزی، فناوری، انرژی و گردشگری، بخشی از سیاست‌های راهبردی دولت در این زمینه است.

سخنگوی دولت ادامه داد: عدالت منطقه‌ای در توزیع فرصت شغلی، صرفا یک ملاحظه اقتصادی نیست؛ یک الزام راهبردی برای حفظ انسجام اجتماعی و جلوگیری از بحران‌های آینده است. امروز اگر به‌درستی برای توزیع متوازن اشتغال تصمیم نگیریم، فردا برای جبران آثار اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی تمرکزگرایی باید هزینه‌ای چندبرابر بپردازیم.

فاطمه مهاجرانی، سخنگوی دولت ایجاد شغل را موتور محرک عدالت اجتماعی و توسعه پایدار دانست و گفت: همان‌گونه که توسعه شتابزده و نامتوازن می‌تواند به مسئله‌ای جدید بدل شود، تمرکز بیش از حد اشتغال در یک نقطه جغرافیایی هم، در بلندمدت به نابرابری و آسیب ساختاری منجر خواهد شد. این مسئله به این دلیل اهمیت دارد که از نگاه دولت چهاردهم، توجه به اشتغال باید منجر به عدالت بیشتر شود.

وی افزود: براساس آمار وزیر کار در گفت‌وگوی تلویزیونی «نزدیک به ۵۰ درصد مشاغل جدید کشور در سال گذشته، صرفا در استان تهران ایجاد شدند»، در حالی که تهران فقط ۱۷درصد جمعیت کشور را در خود جای داده است. در نگاه اول، این تمرکز ممکن است به‌منابه نشانه پویایی اقتصادی پایتخت تلقی شود، اما هشدارای جدی درباره نابرابری در توزیع فرصت‌های اقتصادی و روند نامتوازن توسعه در کشور است.

مهاجرانی گفت: تهران باوجود مزیت‌هایی چون زیرساخت‌ها، دسترسی‌ها و منابع انسانی ظرفیت جذب و تحمل این میزان رشد اشتغال را ندارد. این تمرکز فرآینده، هم موجب افزایش مهاجرت از استان‌های دیگر و حاشیه‌نشینی بیشتر در تهران می‌شود و هم فشار بر منابع زیرساختی، حمل‌ونقل، خدمات عمومی و منابع انرژی را دوچندان می‌کند. همین حالا، تهران در بسیاری از شاخص‌ها مثل وضعیت آب و برق شرایط شکننده‌ای دارد. گسترش بی‌رویه جمعیت، بدون توسعه

محدودیت برق صنایع تا مهر ادامه دارد

ساز و خاموشی در تیر و مرداد!

می‌کند و خلاف الزامات بهره‌وری تولید است. گزارش مهر حکایت از آن دارد که اگرچه هنوز برنامه وزارت نیرو به‌صورت رسمی و مکتوب اعلام نشده، اما وزارت صمت با اجرای

چنین طرح‌هایی موافق نیست.

تبغات قطع مکرر برق بر صنایع کشور

به‌باور کارشناسان، کمبود انرژی عامل مهمی در ایجاد تورم و بی‌ثباتی ارزی است. اگر روند فعلی ادامه یابد و تولید کشور مختل شود، اقتصاد ملی با بن‌بست مواجه شده و تبعات آن در بازار ارز، اشتغال و سرمایه‌گذاری به‌شدت نمایان خواهد شد.

برخی فعالان اقتصادی هشدار داده‌اند که در صورت تداوم این شرایط و عدم‌تأمین گاز و برق برای واحدهای صنعتی، تولید